

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГАЛИЦЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ІМЕНІ В'ЯЧЕСЛАВА
ЧОРНОВОЛА
ЮРИДИЧНЕ ВІДДІЛЕННЯ**

Кафедра права

КУРСОВА РОБОТА
з дисципліни
Цивільне процесуальне право України
на тему:
Визнання та виконання рішень іноземних судів

Виконав:

студент групи Пб-21
Маркевич Ростислав

Науковий керівник:

к.ю.н. Руденок О.А.

Тернопіль, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ I. ОСНОВОПОЛОЖНІ ЗАСАДИ ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ІНОЗЕМНИХ СУДІВ.....	6
1.1. Юридична природа визнання та виконання рішень іноземних судів.....	6
1.2. Правове регулювання визнання та виконання рішень іноземних судів...	9
РОЗДІЛ II. ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ІНОЗЕМНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ.....	13
2.1. Рішення іноземних судів, що підлягають визнанню та виконанню на території України.....	13
2.2. Суб'єктний склад цивільних справ про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні.....	15
2.3. Передумови виникнення та умови реалізації права на визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні.....	19
2.4. Процесуальний порядок визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні.....	23
РОЗДІЛ III. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ІНОЗЕМНИХ СУДІВ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	29
3.1. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Англії за нормами загального права.....	29
3.2. Умови виконання іноземних судових рішень в Англії за нормами загального права.....	34
3.3. Підстави для відмови у визнанні та виконанні рішень іноземних судів в Англії.....	36
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

ВСТУП

Актуальність теми. Необхідність створення належних умов для визнання та виконання рішень іноземних судів є однією з вимог теперішнього часу. Тенденція до розмивання кордонів держав, невинний рух технічного прогресу, досягнення якого дозволяють особі протягом одного дня відвідати кілька держав, майже миттєво переміщувати значні суми грошових коштів між банками різних країн, постійне збільшення товарообігу між країнами, посилення політичної та економічної інтеграції, лібералізація руху капіталу – все це виводить проблему судового захисту права на новий рівень та вимагає від юридичної науки і практики порушити питання про екстериторіальну дію судового рішення.

Світова глобалізація і невинний розвиток міжнародної комерції і торгівлі приводять до того, що нерідко винесення судового рішення і його фактичне виконання відбуваються в різних державах. У сучасному світі, в якому торгівля здебільшого є міжнародною за своєю природою, міжнародна спільнота зацікавлена в забезпеченні того, щоб судові рішення виконували функцію міжнародної валюти. Визнання рішення іноземного суду нерідко розглядається як акт довіри до судової системи іноземної держави. Та якби судові рішення діяли та підлягали виконанню тільки в країнах їх походження, міжнародна торгівля була б набагато складнішою.

Велика Британія є важливим інвестором в економіку України, а саме в Англії зосереджений значний обсяг бізнесу з українським корінням. У зв'язку з цим актуальним є питання про процес визнання і виконання рішень іноземних судів, зокрема рішень українських судів на території Англії, та навпаки. Взаємне визнання та виконання судових рішень сприятиме захисту іноземних інвестицій, що, у свою чергу, сприятиме покращенню інвестиційного клімату та збільшенню обсягу інвестування Англією в економіку України.

Стан дослідження теми. Проблематиці визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні було присвячено низку наукових праць таких учених, як В.А. Бігун, М.М. Богуславський, Г.В. Галушенко, А.С. Довгерт, О.І. Євтушенко, Р.В. Зайцев, О.О. Зозуля, І.О. Ізарова, В.І. Кисіль, В.В. Комаров, В.М. Коссає, М.В. Купцова, М.О. Лев, М.М. Мальський, Н.І. Маришева, Р.М. Мінченко, Ю.Д. Притика, Г.П. Тимченко, Г.С. Фединяк, Т.Я. Фортуна, С.Я. Фурса, Г.А. Цірат, Ю.С. Червоний, Ю.В. Черняк, М.Й. Штефан та інші.

Проблематика визнання і виконання рішень іноземних судів у Англії освітлюється в наукових працях таких британських учених, як П. Барнетт, А. Бріггс, П. Ріс, Т. Хартлі, Дж. Хілл, Дж. Хуанг, А.Чонг. Деякі загальні питання виконання рішень іноземних судів у Англії та Уельсі згідно з нормами загального права досліджують такі юристи, як А. Арзанде, Р. Дуганс, С. Лобл, С. Мур, А. Ні, А. Пертолді Л. Фріман, М. Шерер, та інші.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з визнанням та виконанням рішень іноземних судів в Україні та Англії.

Предметом дослідження є особливості визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні та Англії.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретичних засад, визначення характерних рис та особливостей визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні та Англії.

Для досягнення мети дисертаційного дослідження поставлені такі завдання:

- з'ясувати юридичну природу визнання та виконання рішень іноземних судів;
- проаналізувати правове регулювання визнання та виконання рішень іноземних судів;
- виокремити рішення іноземних судів, що підлягають визнанню та виконанню на території України;

- визначити суб'єктний склад цивільних справ про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні;
- з'ясувати передумови виникнення та умови реалізації права на визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні;
- виділити процесуальний порядок визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні;
- проаналізувати визнання та виконання рішень іноземних судів в Англії за нормами загального права;
- встановити умови виконання іноземних судових рішень в Англії за нормами загального права;
- виокремити підстави для відмови у визнанні та виконанні рішень іноземних судів в Англії.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складає використання як загальнонаукових, так і приватно-наукових методів (методів юридичної науки). Серед філософських методів як найбільш загальних і універсальних методів пізнання правової дійсності під час дослідження теми визнання та виконання рішень іноземних судів та арбітражів найбільшою мірою використовувались діалектичний, формально-логічний та герменевтичний методи.

РОЗДІЛ I. Основоволожні засади визнання та виконання рішень іноземних судів

1.1. Юридична природа визнання та виконання рішень іноземних судів

Вплив юридичних приписів судових рішень іноземних держав на суспільні відносини в Україні можливий за допомогою застосування процедури визнання та виконання рішень іноземних судів, юридична природа якої не є остаточно визначеною в науковій літературі. Рішення іноземного суду (суду іноземної держави, інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних справ) визнаються та виконуються в Україні, якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності (виходячи із змісту ст. 462 Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 р. (далі – ЦПК України), під рішеннями іноземних судів необхідно розуміти рішення суду іноземної держави; інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних чи господарських справ; іноземних або міжнародних арбітражів)[1]. Втім, юридична природа визнання та виконання рішення суду іноземної держави та рішення іноземного арбітражу принципово відрізняється, тому окремо необхідно розглядати питання про юридичну природу визнання та виконання рішень іноземних судів, а окремо – визнання та виконання рішень іноземних арбітражів.

Можна погодитись із думкою Т. Я. Фортуні про те, що визнання іноземного судового рішення означає поширення законної сили, неспростовності, виключності рішення іноземного суду на територію держави, яка визнає це рішення. Визнані рішення іноземних судів набувають властивості незаперечності, виключності, а рішення про присудження – ще й підлягають виконанню. Визнання та виконання іноземних судових рішень на території України означає й поширення на них загальнообов'язковості в межах України

[2, с. 43]. Така позиція науковця повністю відповідає положенням ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. № 2709-IV про те, що визнання рішення іноземного суду є поширенням законної сили рішення іноземного суду на територію України та є, по суті, її тлумаченням з огляду на властивості законної сили судового рішення [3]. Однак науковець не пояснює, на якій підставі відбувається поширення законної сили рішення суду однієї держави на територію іншої держави.

Визначення юридичної природи визнання та виконання рішень іноземних судів потребує заглиблення в проблему просторових меж дії законної сили судового рішення як одного з проявів державного суверенітету кожної незалежної країни.

Судячи з того, що положення про визнання та виконання іноземних судових рішень традиційно включають до текстів міжнародних договорів про правову допомогу, визнання та виконання іноземного судового рішення можна розглядати як різновид міжнародної правової допомоги, під якою слід розуміти комплекс договірних і побудованих на принципі суверенної взаємності організаційно-правових заходів із захисту прав осіб і запровадження з цією метою правових механізмів уникнення конфлікту юрисдикцій та правових підстав спеціального співробітництва органів юстиції сторін договору [4, с. 108].

Сама дія – визнання рішення іноземного суду – це в першу чергу акт довіри до судової системи іноземної держави. Він ґрунтується на взятому державою на себе зобов'язанні (шляхом укладення двосторонніх чи багатосторонніх міжнародних договорів) визнавати на своїй території дію судових рішень, ухвалених у інших державах. Як правило, йдеться про держави, що мають демократичну судову систему та підпорядковуються принципу верховенства права.

У зв'язку з цим визнання чинності судового рішення на території іншої держави в першу чергу означає визнання суб'єктивного права, яке це рішення захищає. У сучасному інтегрованому суспільстві перетинання кордону держави вже не може означати цілковитого випадання особи із системи правового захисту такої держави.

Визнання та виконання рішень іноземних судів на території України дає підстави для можливості визнання та виконання рішень українських судів на території іноземних держав. Поступово це має привести до формування єдиного правового простору, в якому права та обов'язки особи можуть реалізовуватись та захищатись за однаковими принципами на території більшості демократичних держав без обмежень за територіальною ознакою.

Так, уже сьогодні окремі науковці пропонують у порядку процедури гармонізації цивільного процесуального законодавства України в сучасний період інтеграції України до ЄС забезпечити режим вільного обігу судових рішень, узгодження положень про юрисдикцію та правил недопущення паралельного розгляду цивільних і комерційних справ транскордонного характеру в ЄС та Україні [5, с. 15]. Звичайно, таке стане можливим лише після вступу України до Європейського Союзу, який є яскравим прикладом утілення ідеї захисту прав людини в межах даного міждержавного утворення незалежно від кордонів. Так, у юридичній літературі відзначається, що Брюссельська конвенція 1968 р. є природним наслідком філософії Угоди про Європейську спільноту – у спільному ринку не мусить бути внутрішніх кордонів, які перешкоджали б вільному руху осіб, товарів, послуг та капіталів. Цьому також має служити «вільний рух судових рішень», який мусить забезпечити адекватний правовий захист приватних осіб та компаній. Такий вільний рух судових рішень можливий лише серед країн, між якими існує довіра до правових та судових систем одна однієї [6, с. 153].

Юридична природа визнання та виконання рішень іноземних арбітражів дещо відрізняється від визнання та виконання рішень іноземних судів. Обов'язкова сила рішення арбітражного суду пов'язана не із суверенною судовою владою певної держави, а з чинністю арбітражної угоди (арбітражного застереження в контракті). На відміну від державних судів, основним призначенням яких є вирішення юридичних спорів усередині певної держави, міжнародні комерційні арбітражі створені для вирішення спорів, що виникають у сфері міжнародної торгівлі, тобто хоча б одна із сторін спору чи й обидві сторони є іноземними суб'єктами для держави, на території якої відбувається арбітраж. Так само доволі звичною справою є застосування міжнародними комерційними арбітражами норм законодавства інших країн. Тому знаходження арбітражного суду на території тієї чи іншої держави не має вирішального значення. Рішення міжнародного комерційного арбітражу за своєю природою має певною мірою екстериторіальний характер, оскільки в нього значно слабший зв'язок з правопорядком держави знаходження арбітражу, ніж у рішенні державного суду. Тому виконання рішення іноземного суду на території іншої країни – це екстраординарний випадок, тоді як виконання на території іншої країни рішення міжнародного арбітражу – це стандартна ситуація для таких рішень.

1.2. Правове регулювання визнання та виконання рішень іноземних судів

Правове підґрунтя визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні складається з двох великих груп нормативно-правових актів: міжнародних договорів та внутрішнього законодавства України.

Частина 1 ст. 9 Конституції України встановлює, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [7].

Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, передбачено інші правила, ніж ті, що визначено у відповідному акті законодавства України, то згідно з ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV [8], ст. 3 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. № 2709 IV застосовуються правила міжнародного договору.

За визначенням, що міститься у ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. [9], «договір» означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі й регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування.

Під міжнародним договором України слід розуміти договір, укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо) (ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV).

Міжнародні договори України, які набрали чинності, не лише сприяють розвитку міждержавного співробітництва в різних сферах суспільного життя та належному забезпеченню національних інтересів, здійсненню цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України, а й можуть завдяки своєму пріоритету над нормами відповідних законодавчих актів України змінювати регулювання правових відносин, установлених законодавством України (постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про застосування судами

міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя» від 19 грудня 2014 р. № 13) [10].

Роль міжнародних договорів у регулюванні інституту визнання та виконання іноземних судових рішень, як відзначає Г. А. Цірат, полягає в такому. По-перше, це прийняття державами-учасниками на себе зобов'язань визнавати рішення, ухвалені судами інших держав; по-друге, встановлення однакових вимог до процедур та підстав, з посиланням на які суди можуть відмовляти у виконанні, чим досягається уніфікація та рівні умови, в яких відбувається застосування цього інституту; і по-третє, особливо в багатосторонніх договорах, створення режиму для певних груп країн з певною метою [11, с. 485].

Також учений вказує на значну різноманітність у ставленні держав до ролі міжнародного договору в регулюванні визнання та виконання іноземних судових рішень та способу забезпечення взаємності, як, власне, і до самої взаємності як умови допуску іноземного судового рішення до виконання. Одні держави взагалі не мають міжнародних договорів та не пов'язують допуск до виконання іноземних судових рішень з їх наявністю, основну увагу приділяючи національно-правовим способам регулювання зазначених питань; інші держави, навпаки, розглядають наявність міжнародного договору як абсолютну умову для можливості взагалі розглядати питання про визнання та виконання рішення іноземного суду. В Україні для визнання та виконання рішення іноземного суду на її території також необхідним є існування міжнародного договору з відповідною державою. Однак його відсутність не є абсолютною перешкодою для такого визнання та виконання за умови дотримання принципу взаємності.

Міжнародні договори про правову допомогу, що визначають порядок визнання та виконання рішень іноземних судів на території України, можна класифікувати за кількома критеріями.

В юридичній літературі зустрічаються доволі багато різних класифікацій міжнародних договорів. Наприклад, С. Г. Кузьменко виділяє: багатосторонні універсальні Гаазькі конвенції, регіональні договори, двосторонні договори про правову допомогу та консульські конвенції [12, с. 229].

Як зазначає Н. О. Чучкова, історично першою формою міждержавного співробітництва в приватноправовій сфері були саме двосторонні договори, які містили норми щодо правових відносин і міжнародної правової допомоги в цивільних справах [13, с. 109-115].

Характерною ознакою цих договорів є те, що вони не містять багатьох норм, які є загальновизнаними та закріплені багатьма конвенціями. Наприклад, багато договорів не мають норми, яка б забороняла застосування процедури *judicatum solvi*, а ті, що містять такі норми, не передбачають спрощеного порядку виконання судових рішень з питань відшкодування судових витрат, як це передбачено Гаазькою конвенцією 1954 р. [14, с. 48].

Нерідко визнання та виконання рішень іноземних судів на території України здійснюється саме на підставі багатосторонніх міжнародних договорів.

РОЗДІЛ II. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні

2.1. Рішення іноземних судів, що підлягають визнанню та виконанню на території України

Відповідно до ст. 18 ЦПК України 2017 р., судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, установлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, – і за її межами [1].

Однак у випадках, коли виникає необхідність виконати судові рішення, ухвалені судом однієї держави, на території іншої, можуть виникнути проблеми, пов'язані з визнанням законної сили такого рішення на території цієї держави. Як вірно з цього приводу зазначає Т. Я. Фортуна, дія судового рішення, винесеного судом однієї держави, обмежена територією цієї держави, оскільки судові рішення розглядається як частина правопорядку тієї держави, у межах юрисдикції якої воно було винесено [2, с. 41].

Для того щоб дослідити порядок визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні, необхідно чітко визначитися з тим, які рішення іноземних судів підлягають визнанню та виконанню в Україні.

О. І. Євтушенко пропонує таку класифікацію рішень залежно від статусу органу, що його постановив, і які надаватимуться з урахуванням юридичної сили таких рішень:

1) рішення, постановлені міжнародними судами, які створені на підставі багатосторонніх договорів, у тому числі й рішення Європейського Суду з прав людини;

2) рішення, постановлені державними судами, з урахуванням їх «ієрархічної» структури судової влади:

– вищих судових органів держави;

- апеляційних інстанцій;
- районних судів;
- мирових суддів;

3) рішення арбітражних (третейських) судів іноземних країн [15, с. 191].

В. А. Бігун справедливо зазначає, що визнання іноземного судового рішення є необхідною передумовою його примусового виконання, яке можливо лише внаслідок відповідного розпорядження компетентного суду тієї держави, в якій запрошується дозвіл на таке виконання. Інакше кажучи, визнання іноземного рішення може мати місце і без його виконання, тоді як виконання неможливо без його визнання [16, с. 1094]. Все залежить від виду рішення іноземного суду (рішення про визнання чи рішення про присудження).

Рішення про визнання – це таке рішення, яким підтверджується наявність (або відсутність) між сторонами певних правовідносин [17, с. 363]. Зазначеним рішенням суд лише офіційно підтверджує належність позивачеві певного суб'єктивного права. При цьому відповідач не примушується таким рішенням до виконання свого обов'язку в натурі. Тому таке рішення не підлягає примусовому виконанню. Відповідно до п. 17 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» від 24 грудня 1999 р. № 12, такими рішеннями є рішення про визнання прав, оголошення банкрутом, визнання недійсними певних актів, визнання, оспорювання чи позбавлення батьківства, розірвання шлюбу, встановлення фактів, що мають юридичне значення, усиновлення, визнання громадянина безвісно відсутнім чи оголошення померлим тощо.

Рішення про присудження – це таке рішення, яким офіційно підтверджуються права, обов'язки та законні інтереси сторін і присуджується їх примусове виконання однією стороною на користь іншої [17, с. 363]. Реалізація

приписів такого рішення можлива в добровільному порядку самим боржником або примусово – органами державної виконавчої служби.

Отже, залежно від виду рішення іноземного суду (підлягає воно примусовому виконанню чи ні) ЦПК України визначає процедуру його визнання та виконання на території України. Розгляд та вирішення судом питання про визнання та виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню, та визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню, здійснюються за схожою процедурою. Принципова різниця полягає в наявності строку звернення до суду за вирішенням питання про визнання та виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню, а також необхідності суду встановити, в якій частині рішення іноземного суду ще не було виконано та чи виконувалося воно взагалі [18, с. 375-376].

Таким чином, під рішенням іноземних судів необхідно розуміти рішення судів іноземних держав; інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних чи господарських справ, законна сила яких ґрунтується на суверенітеті судової влади певної держави.

Від рішень іноземних судів необхідно відрізнити рішення міжнародних судових установ (наприклад, Європейського суду з прав людини), які не включені до судової системи жодної держави та є наднаціональними утвореннями. Вони створюються на підставі міжнародно-правових договорів та поширюють свою юрисдикцію на ті держави, що підписали та ратифікували відповідний міжнародно-правовий договір.

2.2. Суб'єктний склад цивільних справ про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні

Питання про суб'єктний склад у справах про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні законодавчо належним чином не вирішено та є одним із найменш опрацьованих в юридичній літературі.

У ст. 42 ЦПК України взагалі не згадуються особи, котрі беруть участь у цій категорії цивільних справ. Як уже відзначалося, визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні є самостійним видом провадження в цивільному судочинстві, а отже, до нього не можуть бути застосовані положення ЦПК України стосовно суб'єктного складу справ позовного, наказного та окремого провадження.

Норми Розділу IX ЦПК України 2017 р. також не містять чіткої відповіді на питання про склад осіб, що беруть участь у справах про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні. У цьому розділі у Главі 1, присвяченій справам про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду, йдеться лише про особу, що подає клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду, та боржника, а у Главі 2, що визначає порядок визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню, зазначені лише заінтересовані особи, при цьому заінтересованою особою називається як особа, що звертається до суду з клопотанням про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню (ч. 1 ст. 472 ЦПК України), так і інша сторона у справі, якій суд пропонує подати можливі заперечення проти цього клопотання (ч. 1 ст. 473 ЦПК України).

Немає єдності в питанні визначення суб'єктного складу справ про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні й у судовій практиці. У справах про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду суди нерідко називають учасників судового провадження «стягувачем» та «боржником» [19]. Однак частіше зустрічаються такі судові рішення, де особа, яка звернулася з клопотанням про надання дозволу на примусове виконання

рішення іноземного суду, названа «заявником» [20]. У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» від 24 грудня 1999 р. № 12 щодо зазначених суб'єктів одночасно використовується як термін «стягувач», так і термін «заявник».

Узагалі, стягувач і боржник – це сторони виконавчого провадження. Як закріплено у ст. 15 Закону України «Про виконавче провадження», стягувачем є фізична або юридична особа чи держава, на користь чи в інтересах яких видано виконавчий документ [21]. Боржником є визначена виконавчим документом фізична або юридична особа, держава, на яких покладається обов'язок щодо виконання рішення. З цього положення виходив і Конституційний Суд України, зазначивши у своєму рішенні від 31 травня 2011 р. № 4-рп/2011 у справі № 1-18/2011 за конституційним зверненням громадянки Сінюгіної Ірини Іванівни щодо офіційного тлумачення положень ч. 1 ст. 376 у взаємозв'язку зі ст. 151, 152, 153 Цивільного процесуального кодексу України, що статусу стягувача і боржника сторони набувають після відкриття виконавчого провадження як у разі виконання рішення суду, яким закінчується судовий розгляд справи, так і в разі виконання ухвали суду про забезпечення позову. Відповідний підхід простежується й у нормах ЦПК України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 432 ЦПК України за видачею виконавчого листа може звернутися особа, на користь якої ухвалено судове рішення. Стягувачем така особа не названа. Водночас після видачі виконавчого листа, у разі необхідності виправити помилку, допущену при його оформленні або видачі, чи визнати виконавчий лист таким, що не підлягає виконанню, до суду вже може звернутися стягувач. Отже, з аналізу норм ЦПК України можна зробити висновок, що стягувачем у цивільному процесі вважається особа, на користь якої не лише було ухвалено судове рішення, а й було видано виконавчий документ.

У зв'язку з вищевказаним особою, яка подає клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду, необхідно називати не стягувачем, а заявником. Термін «стягувач» може використовуватися лише відносно особи, якій вже надано дозвіл на виконання іноземного судового рішення на території України. Стосовно іншого суб'єкта в цій категорії цивільних справ варто застосовувати законодавчо визначений термін «боржник» [22, с. 34].

Таким чином, особами, які беруть участь у справах про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні, є заявник та боржник – у справах про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду та заявник і заінтересована особа – у справах про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню. Зазначені суб'єкти можуть брати участь у цивільному процесі особисто або через свого представника.

Заявник – це особа, на користь якої ухвалено рішення іноземного суду і в інтересах якої подається клопотання про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні. Цей процесуальний статус має особа як у разі її звернення з клопотанням про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду, так і в разі подання нею до суду клопотання про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню.

Боржник – це особа, яка за рішенням іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню на території України, зобов'язана виконати певні дії на користь або в інтересах заявника.

Заінтересована особа – це особа, яка бере участь у справах за клопотаннями про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню, на території України. Як заінтересовані особи в цих справах залучаються учасники судового процесу в іноземному суді (наприклад, у справах про позбавлення батьківських прав – особа, позбавлена батьківських прав стосовно дитини), органи державної влади чи місцевого самоврядування,

які уповноважені здійснювати реєстрацію прав, фактів або станів, установлених іноземним судовим рішенням, або інші органи чи особи, від яких залежить реалізація (не пов'язана з примусовим виконанням) іноземного судового рішення на території України.

Провадження з визнання та надання дозволу на виконання на території України відбувається за судовою процедурою, відмінною від позовного провадження. Для цієї процедури характерною ознакою є відсутність спору про право, а отже, й таких суб'єктів, як сторони та треті особи.

2.3. Передумови виникнення та умови реалізації права на визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні

Необхідність визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу на території певної держави виникає у зв'язку з потребою в захисті конкретного права особи, підтвердженого відповідним рішенням. Здійснення захисту цього права на території України відбувається шляхом звернення до українського суду в певному процесуальному порядку, визначеному ЦПК України. Тобто визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу є процесуальним засобом захисту права особи, підтвердженого рішенням суду однієї держави, на території іншої держави. У зв'язку з цим право на визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу на території України необхідно розглядати в контексті права на судовий захист у порядку цивільного судочинства України. Отже, суб'єктивне право конкретної особи на визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу на території України включає в себе право на звернення до суду з вимогою про визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу та право на задоволення судом вимоги про визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу. Саме в цьому процесуальному аспекті проблематика визнання та виконання рішення

іноземного суду чи арбітражу в Україні досліджена недостатньою мірою [23, с. 76].

Наділення конкретної особи правом на звернення до українського суду з вимогою про визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу пов'язано з наявністю низки передумов виникнення такого права. Передумови права на звернення до суду з вимогою про визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу є необхідними для виникнення будь-якого права на звернення до суду в порядку цивільного судочинства незалежно від характеру спору та виду цивільної справи. Тому вони мають значення і для виникнення суб'єктивного права особи на звернення до суду з вимогою про визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу, однак з урахуванням специфіки цієї категорії справ. Передумови права на звернення до суду з вимогою про визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу поділяються на позитивні та негативні. Для виникнення права на звернення до суду з вимогою про визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу мусять бути наявні всі позитивні передумови та відсутні негативні. Отже, передумовами права на звернення до суду з вимогою про визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу є:

1. Наявність цивільної процесуальної правоздатності в особи, яка звернулася до суду (позитивна передумова).

Відповідно до ст. 74 Закону України «Про міжнародне приватне право», процесуальна правоздатність і дієздатність іноземних осіб в Україні визначаються відповідно до права України. На вимогу суду, який розглядає справу, іноземна юридична особа має подати оформлений з урахуванням ст. 13 цього Закону документ, що є доказом правосуб'єктності юридичної особи (сертифікат реєстрації, витяг з торгового реєстру тощо) [3].

В Україні процесуальна правоздатність (як здатність мати цивільні процесуальні права й обов'язки) визнається за всіма громадянами та

юридичними особами нашої держави, а дієздатність – за громадянами, які досягли повноліття, а також за юридичними особами (ст.ст. 46, 47 ЦПК України). Зазначені правила поширюються й на іноземців, іноземних юридичних осіб, осіб без громадянства. Відповідно до ст. 496 ЦПК України іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, іноземні держави (їхні органи та посадові особи) та міжнародні організації (далі – іноземні особи) мають право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод чи інтересів. Іноземні особи мають процесуальні права та обов'язки нарівні з фізичними і юридичними особами України, за винятками, встановленими Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1].

2. Віднесення справи до юрисдикції суду в порядку цивільного судочинства (позитивна передумова) [24, с. 184-185]. Відповідно до ст. 81 Закону України «Про міжнародне приватне право», в Україні можуть бути визнані та виконані рішення іноземних судів у справах, що виникають з цивільних, трудових, сімейних та господарських правовідносин, вироки іноземних судів у кримінальних провадженнях у частині, що стосується відшкодування шкоди та заподіяних збитків, а також рішення іноземних арбітражів та інших органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних і господарських справ, що набрали законної сили [23, с. 77].

Як слушно зазначає Г. А. Цірат, асиметрія в режимах, що надає кожна держава для виконання рішень, ухвалених судами інших держав, суперечить доктрині суверенітету держав та їх рівності. Тому допуск іноземних судових рішень до виконання на власній території ставиться державами в залежність від аналогічного допуску з боку інших держав, тобто на принципі взаємності [11, с.483].

Основне джерело взаємності – національне законодавство. Норми національного права про взаємність становлять собою односторонні акти

держави, тобто це заяви держави, адресовані необмеженому колу суб'єктів міжнародних відносин, виражені в нормативному акті, та ті, що мають правові наслідки.

Таким чином, при розгляді заяви про визнання судового рішення країни, з якою в України немає угод або яка не є членом відповідної конвенції, застосовується принцип взаємності. Ця взаємність презумується, і при поданні клопотання про визнання судового рішення іноземної держави особа, яка звертається до суду, мусить надати всі необхідні докази того, що взаємність існує і підстав для відмови в суду немає. Проаналізувавши існуючу судову практику відносно визнання і виконання іноземних судових рішень за принципом взаємності, можна стверджувати, що доказами існування взаємності можуть бути:

- копії іноземних, судових рішень про визнання рішень українських судів;
- твердження про відсутність інформації, що свідчить про те, що суди іноземних держав відмовляють у визнанні рішень українських судів;
- інформація дипломатичного органу про існуючу практику визнання і виконання рішень українських судів у даній іноземній державі;
- інформація про практику застосування принципу взаємності при визнанні рішень іноземних судів різних держав [25, с. 131-132].

Також необхідно враховувати, що відповідно до ч. 2 ст. 462 ЦПК України в разі, якщо визнання та виконання рішення іноземного суду залежить від принципу взаємності, вважається, що він існує, оскільки не доведено інше. Таким чином, дія принципу взаємності та наявність такої взаємності відносно країни, з якої походить судове рішення, презумується. Тобто обов'язок доказування відсутності взаємності покладається на особу, яка заперечує проти визнання та виконання іноземного судового рішення на території України. Стосовно виникнення в зазначених випадках спору щодо наявності взаємності питання слід з'ясовувати через Міністерство закордонних справ України. Згідно

із ст. 16 Закону України «Про міжнародні договори України» та п. 25 Положення про Міністерство закордонних справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 281, зазначене міністерство здійснює загальний нагляд за виконанням міжнародних договорів України та відповідно до ч. 2 ст. 17 зазначеного Закону на вимогу органів, що застосовують міжнародні договори України, мусить надавати офіційну інформацію з питань, що виникають у зв'язку з виконанням міжнародних договорів України [26].

3. Відсутність такої, що набрала законної сили, ухвали суду про визнання та виконання (чи відмову у визнанні та виконанні з підстав, передбачених п.п. 2-8 ч. 2 ст. 468 ЦПК України того самого рішення іноземного суду (негативна передумова).

Право на звернення до суду з вимогою про визнання та виконання конкретного рішення іноземного суду заінтересована особа може реалізувати лише один раз. Ухвала, постановлена судом за наслідками розгляду клопотання про визнання та виконання рішення іноземного суду, після набрання нею законної сили через властивість виключності не дає можливості повторно звернутися до суду з таким самим клопотанням. Вирішене судом одного разу, це питання не може стати знову предметом судового розгляду, оскільки не може бути піддано сумніву судове рішення, що набрало законної сили (*res judicata*).

4. Відсутність у провадженні цього чи іншого суду справи за клопотанням про визнання та виконання того самого рішення іноземного суду (негативна передумова).

Природно, що визначеність цивільних правовідносин вимагає, щоб можливість повторного судового розгляду відносно питання про визнання та виконання рішення іноземного суду була виключена вже в той момент, коли виникла перша судова справа з цього приводу. Допущення одночасного пред'явлення кількох клопотань про визнання та виконання одного й того

самого рішення іноземного суду означало б, по суті, допущення в практиці ухвалення кількох судових рішень (ухвал), протилежних за змістом.

2.4. Процесуальний порядок визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні

Порядок подання клопотання про визнання і виконання рішення іноземного суду на території України визначається міжнародними договорами, підписаними і ратифікованими Україною та нормами внутрішнього законодавства України.

Якщо інше не передбачено міжнародним договором, то клопотання заінтересованої особи про визнання і виконання рішення іноземного суду чи іншого компетентного органу (іноземне клопотання) подається безпосередньо до суду України за встановленими правилами підсудності.

Так, відповідно до ст. 465 ЦПК України клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду подає до суду безпосередньо стягувач (його представник) або, відповідно до міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, інша особа (її представник).

Якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, передбачено подання клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду через органи державної влади України, суд приймає до розгляду клопотання, що надійшло через орган державної влади України.

Тобто в разі, якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, передбачено подання клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду через органи

державної влади України, суд не приймає до розгляду клопотання, подане безпосередньо до суду.

Так, Печерський районний суд м. Києва, розглянувши клопотання Відкритого акціонерного товариства «Промагролізинг» про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду – економічного суду міста Мінська Білорусії, постановив ухвалу про відмову в прийнятті клопотання Відкритого акціонерного товариства «Промагролізинг» про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду – економічного суду міста Мінська Білорусії. У своїй ухвалі суд зазначив, що відповідно до ст. 7 Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, від 20 березня 1992 р. (набрало чинності для України 19 грудня 1992 р. на підставі постанови Верховної Ради України від 19 грудня 1992 р. № 2889) та відповідно до ст. 393 ЦПК України клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду подає до суду безпосередньо стягувач (його представник) або, відповідно до міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, інша особа (її представник). Якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, передбачено подання клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду через органи державної влади України, суд приймає до розгляду клопотання, що надійшло через органи державної влади України.

Таким чином, клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду має бути подано через орган державної влади України [27].

У деяких випадках іноземне клопотання, якщо це передбачено міжнародним договором України, може бути подано до іноземного суду, який розглянув справу й ухвалив рішення в першій інстанції і який надсилає іноземне клопотання на розгляд компетентного суду України через Мініюст.

Так, згідно із ст. 53 Мінської конвенції таке клопотання подається до компетентного суду Договірної Сторони, де рішення підлягає виконанню, або ж до суду, що постановив рішення у справі по першій інстанції, який надсилає його компетентному суду. Такий самий порядок подачі клопотань передбачено договорами України з республіками Молдова, Узбекистан, Польща. За договорами України з Республікою Грузія, Литовською, Естонською, Латвійською республіками клопотання про дозвіл на виконання рішення подається до суду, що розглядав справу у першій інстанції, а той надсилає його до суду, компетентного постановити за ним рішення. Договорами між Україною і Китайською Народною Республікою, Україною та Монголією визначено, що клопотання про визнання й виконання судового рішення заявник подає до суду, який постановив це рішення і пересилає його до суду іншої Договірної Сторони через її центральні установи (у даному разі – через Верховні Суди). Якщо ж заявник проживає або перебуває на території Договірної Сторони, де рішення підлягає виконанню, клопотання може бути подано і безпосередньо до суду цієї Сторони. Відповідно до Київської угоди, господарюючі суб'єкти кожної з держав-учасниць можуть звертатись із клопотанням про виконання рішення загального, арбітражного (господарського) чи третейського суду однієї з них безпосередньо до компетентного суду іншої, на території якої це рішення підлягає виконанню (п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 грудня 1999 р. № 12) [28].

Мінюст, отримавши іноземне клопотання, перевіряє наявність та чинність міжнародного договору України у відносинах із запитуючою державою, а також наявність документів, необхідних відповідно до міжнародного договору для визнання та виконання рішення іноземного суду в Україні.

Якщо клопотання відповідає міжнародному договору України, Мінюст через головне територіальне управління юстиції направляє іноземне клопотання

до суду України за місцем проживання (перебування) або місцезнаходженням боржника чи його майна.

У разі відсутності міжнародного договору України у відносинах із запитуючою державою, або не набрання чинності таким міжнародним договором, або неповноти документів, передбачених відповідним міжнародним договором, іноземне клопотання повертається до іноземного компетентного органу, від якого воно надійшло, з поясненням причин повернення (п.п. 5.2, 5.4 наказу Міністерства юстиції України та Державної судової адміністрації України «Про затвердження Інструкції про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень» від 27 червня 2008 р. № 1092/5/54) [29].

Розгляд іноземного клопотання здійснюється згідно з ЦПК України, а стосовно рішення третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу – із Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж». У разі якщо міжнародний договір містить інші норми, застосовуються положення міжнародного договору.

Під визначеним міжнародними договорами України судовим порядком розгляду клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів (арбітражів) слід розуміти порядок провадження в цивільних справах, установлений нормами Розділу IX ЦПК України.

Також при розгляді зазначених клопотань мають застосовуватися відповідні інститути ЦПК України, які згідно із засадами цивільного судочинства забезпечили б права стягувача та боржника, об'єктивне, правильне і своєчасне вирішення питання. Йдеться, зокрема, про застосування норм ЦПК України про відкриття провадження у справі, розгляд її по першій інстанції одноособово суддею у відкритому судовому засіданні, здійснення судочинства державною мовою України, про судові доручення, засади змагальності, права й

обов'язки осіб, які беруть участь у справі, про судові виклики та повідомлення, ознайомлення боржника з клопотанням у порядку підготовки справи, роз'яснення йому процесуальних прав і обов'язків, про судовий розгляд, фіксування судового процесу, закриття провадження при письмовій відмові заявника від клопотання, ухвали суду першої інстанції, провадження справ у апеляційній та касаційній інстанціях, а також про застосування інших відповідних норм. При застосуванні правил ЦПК України щодо можливості за певних умов відстрочити чи розстрочити виконання рішення необхідно враховувати положення Конвенції Організації Об'єднаних Націй 1980 р. про договори міжнародної купівлі-продажу товарів у випадках, коли про це порушувалось клопотання комерційним підприємством держави-учасниці зазначеної Конвенції. Згідно з цією Конвенцією, суд або арбітраж не може надати ніяку відстрочку продавцеві чи покупцеві, якщо той вдається до якогось засобу правового захисту від порушення договору (п. 3 ст. 45, п. 3 ст. 61).

РОЗДІЛ III. Зарубіжний досвід визнання та виконання рішень іноземних судів та шляхи його застосування в Україні

3.1. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Англії за нормами загального права

Англійська правова система залишалася практично незмінною до другої половини XX століття. Однак з цього моменту розпочалися стрімкі зміни – разом з не менш значними змінами в конституційному ладі [30, с. 45-60]. Багато в чому вони стали реакцією на нові проблеми, що виникли в результаті втрати Великою Британією своєї колоніальної імперії після Другої світової війни, та на часто не прості відносини з континентальною Європою. В юридичній літературі виділяють чотири основні причини змін, що відбулися.

Перша має відношення до Європейського Співтовариства (тепер Європейського Союзу). Найважливішими віхами є 1972 р., коли Велика Британія нарешті стала членом Європейського Співтовариства, та 1992 р., коли у справі Factortame внутрішній законодавчий акт Англії був уперше скасований у результаті рішення Європейського суду, чого в жодному разі не може зробити жодний британський суд унаслідок доктрини найвищої сили парламентських актів.

Друга причина – перш за все результат неодноразової критики судової системи Англії Європейським судом з прав людини. Також необхідно враховувати доволі пізню часткову інкорпорацію Європейської конвенції з прав людини у формі Акта з прав людини (Human Rights Act) 1998 р., який набрав чинності у жовтні 2000 року [31, с. 901-954].

Третя причина пов'язана із здійсненою в 1998 р. передачею значної частини автономних повноважень Шотландії (в якій тепер є власний Парламент, наділений повноваженнями у сфері оподаткування) й Уельсу (в якого з'явилася Асамблея), а також із створенням нових структур у Північній Ірландії. Ці події, найбільш радикальні з реформ, що їх здійснив обраний у 1997 р.

лейбористський уряд, особливо вплинули на палату лордів, яка дедалі більше була змушена брати на себе роль конституційного суду [32, с. 603-617].

Четверта причина обумовлена тим, що сама судова система ще більшою мірою стала недоступною для всіх, крім найбільш багатих, які мають доступ до юридичних консультацій та представництва в суді, і найбідніших, які мають право на отримання правової допомоги, що фінансується державою. Був прийнятий звід Правил цивільного процесу (Civil Procedure Rules), що замінив Правила Вищого суду. Передумови для таких змін виникли в XIX столітті. Реформи у сфері цивільної юстиції – це безпосередній результат дуже швидкої урбанізації англійського суспільства. Як відомо, промислова революція вперше відбулася саме в Англії, і протягом XIX століття Англія перетворилася з переважно сільського суспільства, де лише 10 % населення жило у великих чи малих містах, на першу у світі урбаністичну культуру, де лише 10 % населення проживало в сільській місцевості. Урбанізація диктувала необхідність зовсім іншої моделі цивільної юстиції [33, с. 66-67].

Істотні особливості правової (зокрема, судової) системи Англії не могли не відобразитися й на процедурі визнання та виконання іноземних судових рішень.

Для певних цілей, зокрема для того, щоб сторона могла покладатися на принцип *res judicata* («принцип неприпустимості повторного розгляду одного разу вирішеної справи»), іноземне судове рішення має бути визнано відповідно до правових норм тієї держави, в якій потрібно визнання цього рішення. Виконання ж судового рішення означає здійснення уповноваженими особами певних дій, передбачених нормами закону або права, зокрема заборона здійснювати ті або інші угоди або накладення арешту на майно боржника та інші дії, необхідні для належного виконання такого судового рішення. Згідно з нормами права більшості країн (наприклад, Україна, Росія, Німеччина), іноземне судове рішення не може бути виконане, якщо воно не визнане. В

англійському праві визнання або виконання судового рішення регулюється одними й тими самими принципами. Однак для визнання іноземного судового рішення зазвичай не потрібно спеціальної процедури, на відміну від виконання такого рішення.

Норми законодавства, яке регулює визнання і виконання іноземних судових рішень у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії, містяться в низці різних джерел, які включають міжнародні угоди, акти внутрішнього законодавства і систему загального права. Застосування тієї або іншої норми закону залежить передусім від юрисдикції суду, якій виніс іноземне судове рішення, а також від дати винесення такого рішення і предмета іноземного судового розгляду.

Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії складається з трьох окремих судових систем – Англії та Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. Зобов'язання за міжнародними угодами і ключові законодавчі акти Сполученого Королівства однаково застосовуються в усіх трьох юрисдикціях, але система загального права і її застосування може відрізнятися. Особливу цікавість викликає процедура визнання і виконання іноземних судових рішень у Англії та Уельсі.

Сполучене Королівство є стороною великого спектра міжнародних угод і конвенцій про визнання і виконання певних видів судових або арбітражних рішень. Ці акти міжнародного права імплементовані в законодавство Сполученого Королівства шляхом прийняття певних законодавчих актів. Одним з основних актів, який містить положення про визнання іноземних судових рішень на території Сполученого Королівства, є Акт про іноземні судові рішення (взаємне виконання) від 1933 р., який застосовується щодо рішень деяких країн Співдружності Націй [34].

Іноземні судові рішення можуть бути виконані в Англії та Уельсі відповідно до певних режимів, застосування яких залежить від юрисдикції суду,

який прийняв таке рішення. Існують різні класифікації таких процедурних режимів, але основними є наступні:

1) режим Сполученого Королівства – застосовується для виконання судових рішень судів Шотландії і Північної Ірландії;

2) європейський режим – застосовується для виконання судових рішень судів країн Європейського Союзу і певних країн Європейської Асоціації вільної торгівлі;

3) режим, встановлений певними законодавчими актами (наприклад, вищезгаданий Акт про іноземні судові рішення (взаємне виконання) 1933 р.), – застосовується для виконання судових рішень судів більшості країн Співдружності Націй;

4) режим загального права – застосовується для виконання судових рішень, винесених судами інших країн, наприклад США, Росії, України та ін.

Як зазначено вище, при виконанні судових рішень, ухвалених на території таких країн, як США, Росія і Україна, застосовується режим загального права. Загальне право (англ. common law) – єдина система прецедентів, загальна для всієї Великої Британії, є однією із складових частин прецедентного права. Загальне право створюють і визначають самі судді в рішеннях у конкретних справах. Рішення приймається в конкретній справі, що розглядається, і надалі воно застосовуватиметься до інших подібних справ. За відсутності чітких визначень закону судді мають повноваження й обов'язок творити право, утворюючи прецедент. Сукупність прецедентів називається «загальним правом» і пов'язує з ним майбутні рішення.

Режим загального права регулює виконання:

– судових рішень країн, які не входять в європейський режим або режим, встановлений законодавством;

– судових рішень країн, які входять в європейський режим, але предмет рішення не регулюється таким режимом;

– судових рішень країн, які входять у режим, установлений законодавством, але такі рішення не були винесені вищим або визнаним судом.

Процедуру виконання іноземних судових рішень відповідно до режиму загального права регулює ст. 74 Зводу правил цивільного процесу Англії [35]. Згідно із ст. 4 (1) Акта про цивільну юрисдикцію і судові рішення 1982 р., для того, щоб судові рішення було виконано у Сполученому Королівстві, воно має бути зареєстровано у відповідному суді згідно з передбаченою законодавством процедурою [36]. Для виконання іноземного судового рішення на території Англії та Уельсу сторона-заявник мусить ініціювати судовий процес у Високому Суді Англії та Уельсу.

Для того щоб визнати і виконати рішення згідно з нормами загального права, сторона-заявник має подати позовну заяву. Окрім цього, позивач також має подати боржникові «particulars of claim» (виклад позовних вимог), з викладом обставин іноземного судового рішення. У разі якщо боржник не є резидентом Англії, то для того, щоб направити суду повідомлення, може знадобитися певний дозвіл на подання документів за межами юрисдикції, що ускладнює та/або затримує процедуру виконання іноземного судового рішення. Як тільки сторона-боржник отримує повідомлення про судову справу про виконання судового рішення, сторона-заявник може подати заяву про винесення прискореної ухвали згідно ч. 24 Цивільно-процесуальних правил Англії, ґрунтуючись на тому, що боржник за судовим рішенням не має перспектив, про що свідчить іноземне судові рішення. Метою подання такої заяви є прискорення і спрощення процесу виконання іноземного судового рішення.

Одним із ризиків і можливих недоліків процедури визнання і виконання іноземних судових рішень у Англії є звернення до виконання заочних рішень, тобто рішень, які були винесені без присутності відповідача при розгляді судової справи. Причиною є те, що при розгляді такого рішення неодмінно виникають запитання про те, чи мав суд юрисдикцію розглядати цю справу і чи

були сторони згодні на юрисдикцію такого суду. Адже якщо відповідач-боржник не брав участі в розгляді справи, то складно встановити той факт, що він був згоден на розгляд справи в суді тієї юрисдикції [37]. В англійському праві відсутнє поняття згоди на юрисдикцію відносно конкретної особи (*in personam*), що означає, що відповідач мав висловити явну згоду на юрисдикцію іноземного суду для того, щоб рішення відносно цієї особи англійський суд міг виконати.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що процедура визнання і виконання іноземних судових рішень на території Англії та Уельсу досить детально врегульована в нормах загального права. У цілому процедура визнання і виконання іноземних судових рішень згідно з режимом загального права містить більш суворі положення і межі на відміну від режиму, встановленого, наприклад, Регламентом Європейського Союзу 1215/2012 про визнання і виконання рішень країн Європейського Союзу.

3.2 Умови виконання іноземних судових рішень в Англії за нормами загального права

Для того, щоб іноземне судове рішення підлягало виконанню в Англії, саме судове рішення має відповідати певним вимогам, які досить детально викладені в англійському праві. Саме наявність деталізації цих умов та певні складнощі у визначенні того, чи підлягає те чи інше судове рішення виконанню в Англії, є однією з причин, чому рішення, наприклад, українських судів щодо компанії з англійськими активами виконати досить складно.

Загалом в англійській науці існує дві можливі теорії визнання та виконання іноземних судових рішень: доктрина взаємності та доктрина зобов'язання. І хоч раніше англійські суди час від часу бавились з доктриною взаємності, саме доктрина зобов'язання є основою загального (прецедентного)

права та окремих статутних (законодавчих) режимів, що регулюють питання визнання та виконання іноземних судових рішень [38].

В Англії рішення іноземного суду підлягає виконанню лише в разі, якщо особа, що розраховує на результат іноземного судового рішення (стягувач за рішенням), може встановити, що виконані певні основні вимоги:

- 1) суд країни, в якому було винесено судове рішення (далі – первісний суд), мав належну підсудність (юрисдикцію);
- 2) рішення суду мусить бути остаточним;
- 3) рішення суду стосується певної суми коштів, що не належить до податків або штрафів.

Якщо всі ці умови виконані, судове рішення може бути приведено до виконання. Однак факт задоволення умов для виконання рішення іноземного суду ще не гарантує того, що іноземне судове рішення буде виконано.

Розглядаючи питання юрисдикції первісного суду, слід зазначити, що англійський суд при розгляді клопотання про визнання або виконання іноземного судового рішення не зважає на внутрішнє право країни походження судового рішення. Навіть якщо через недоліки судове рішення може бути скасовано за допомогою перегляду в апеляційному порядку, судове рішення все одно перш за все підлягає виконанню в Англії, тільки якщо воно не було скасовано судами країни походження. Як правило, питання, чи мав первісний суд юрисдикцію щодо особи, проти якої виконується судове рішення відповідно до законодавства цієї іноземної країни, є несуттєвим. Питання полягає в тому, чи може суд країни походження рішення з точки зору англійського права вважатися судом компетентної юрисдикції в сенсі міжнародного приватного права [39].

Для того щоб судове рішення вважалось остаточним відповідно до норм англійського загального права, воно мусить остаточно вирішити спір між сторонами. Не можуть бути виконані проміжні рішення, що тільки тимчасово

визначають права сторін. Судове рішення не є остаточним, якщо питання, вирішені в ньому, може переглянути цей суд. Здається, однак, що судове рішення має вважатися остаточним, навіть якщо залишається можливість внесення змін до рішення в частині виплат компенсації за клопотанням позивача або відповідача [40].

Згідно з положеннями загального права, іноземні ухвали про забезпечення позовів або ухвали про спеціальне виконання не підлягають виконанню в Англії; тільки судові рішення щодо певної грошової суми можуть бути приведені до виконання [41].

Таким чином, при розгляді справ щодо виконання іноземних судових рішень зазвичай англійські суди не дивляться в корінь самого рішення іноземного суду. Виконання рішення не може бути відхилено через фактичні або юридичні підстави у справі, навіть якщо англійські суди дійдуть висновку, що іноземне судове рішення суперечить нормам права. Для того щоб іноземне судове рішення було виконано, воно мусить бути остаточним та мати юридичну силу; суд мусить мати належну юрисдикцію для розгляду цього спору, а сам спір має бути матеріального характеру і рішення в ньому визначає суму грошового стягнення. Англійське загальне право досить детально сформувало критерії визначення виконання цих вимог та, незважаючи на відсутність практики застосування принципу взаємності виконання іноземного судового рішення матеріального характеру, винесеного в країні СНД, є можливим, якщо судове рішення є остаточним та суд має юрисдикцію розглядати спір.

3.3. Підстави для відмови у визнанні та виконанні рішень іноземних судів в Англії

В англійському праві питання підстав для відмови у визнанні та виконанні іноземних судових рішень розглядається через призму тих доводів

захисту, тих підстав, які відповідач може заявити у справі про визнання та виконання іноземного судового рішення.

Як правило, в англійському судочинстві особа, проти якої виконується судове рішення, не може заявляти як позицію захисту те, що вже було заявлено в іноземному судочинстві [42]. Однак якщо після того, як в іноземному судочинстві було винесено рішення, з'являються нові докази у справі, особа, щодо якої виконується судове рішення, мусить мати можливість надати такі докази та посилатися на них в рамках судового провадження в Англії.

Існує декілька різних класифікацій підстав для відмови у визнанні або виконанні іноземного судового рішення, проте, наприклад, Джонатан Хілл пропонує таку загальну класифікацію і відмічає такі підстави, як:

- порушення стандартів правосуддя;
- шахрайство;
- порушення публічного порядку;
- Res Judicata – існування іншого іноземного судового рішення з тих самих питань.

При розгляді питання про відмову у визнанні та виконанні іноземного судового рішення на підставі того, що воно суперечить англійським приписам правосуддя, англійський суд має взяти до уваги не тільки несправедливість, спричинену процедурою первісного суду, а й будь-які інші можливості для сторони, проти якої виконується судове рішення, виправити процесуальні порушення згідно із законодавством країни, в якій було винесено це рішення.

Якщо особа, проти якої виконується судове рішення, була повідомлена про порушення процедури, застосованої первісним судом, та процесуальне право країни походження надавало їй чесну можливість виправити цю помилку, не було б доцільно відмовляти у визнанні або виконанні іноземного судового рішення в Англії в разі, якщо ця можливість не була використана. Однак якщо стороні, проти якої виконується судове рішення, не було відомо про

процесуальний дефект або якщо в національному законодавстві немає заходів, за допомогою яких первісний суд може виправити дефект, англійський суд має законне право відмовити у визнанні або виконанні іноземного судового рішення на підставі того, що воно суперечить англійським принципам правосуддя [43].

Наступною підставою для відмови у клопотанні про визнання та виконання іноземного судового рішення є шахрайство. Ця підстава є аномальною в низці відносин. По-перше, хоч англійський суд зазвичай не може переглядати рішення первісного суду по суті спору, винятком є справи, в яких присутні обвинувачення в шахрайстві. По-друге, як за правилом в англійському процесі неможливо надавати ті заперечення, що вже були заявлені або могли бути заявлені в іноземному судочинстві, судова практика XIX століття свідчить про те, що іноземне судове рішення не буде визнано або виконано в Англії, якщо воно було отримано шляхом шахрайства, навіть якщо обвинувачення в шахрайстві розслідував та відхилив первісний суд.

Правила публічного порядку відіграють чималу роль у багатьох сферах міжнародного приватного права, включаючи і визнання та виконання іноземних судових рішень. Незважаючи на те що зміст публічного порядку надзвичайно широкий, у сфері цивільного та господарського права іноземне судове рішення може бути не визнано тільки за дуже виключних обставин. Зокрема, у разі якщо при розгляді справи, в якій було винесено іноземне судове рішення, право сторони на справедливий розгляд справи відповідно до ст. 6 Європейської конвенції з прав людини було порушено, що мало наслідком винесення цього самого судового рішення, таке рішення суперечить публічному порядку Англії [44]. І в цьому разі англійському суду навіть неважливо, чи є країна походження судового рішення стороною Європейської конвенції з прав людини.

Існують також ситуації, коли одні й ті самі питання розглядали суди різних юрисдикцій. Відповідно існують випадки, коли суди різних країн виносять різні за змістом рішення щодо однакових питань. Якщо іноземне

судове рішення, що потребує визнання та виконанні в Англії, стосується справи, яку вже вирішив англійський суд, або якщо вже існує інше іноземне судове рішення з того самого питання, це може бути підставою для відмови у визнанні та виконанні такого судового рішення.

Якщо англійське судове рішення створює естопель, то суд не визнає та не виконує іноземного судового рішення, що суперечить уже винесеному рішенню [45]. Але більш складною вважається проблема, створена двома різними за змістом іноземними рішеннями. Якщо одне рішення може бути приведено до визнання або виконання в Англії, а інше – ні, то рішення очевидно. Проте якщо обидва рішення можуть бути приведені до виконання в Англії, за загальним правилом суд визнає дійсним те рішення, що було винесено раніше. Хоч, як зазначено у справі *Showlag v. Mansour*, судді мають пам'ятати, що можуть існувати обставини, за яких сторона, що має рішення, винесене раніше, може бути певним чином позбавлена права покладатися на нього [46].

Отже, якщо іноземне судове рішення, що потребує визнання та виконанні в Англії, стосується справи, яку вже вирішив англійський суд, або якщо вже існує інше іноземне судове рішення з того самого питання, це може бути підставою для відмови у визнанні та виконанні такого судового рішення.

ВИСНОВКИ

Визнання та виконання іноземних судових рішень – це різновид міжнародної правової допомоги, за яким суд держави, на території якої ініціюється таке визнання та виконання, за встановленою процедурою офіційно підтверджує дію законної сили рішення суду іноземної держави на території держави суду, який розглядає відповідне клопотання, що стає ідентичною законній силі національних судів.

Передумовами права на звернення до суду з вимогою про визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу є: наявність цивільної процесуальної правоздатності в особи, яка звернулася до суду; віднесення справи до юрисдикції суду в порядку цивільного судочинства; відсутність такої, що набрала законної сили, ухвали суду про визнання та виконання (чи відмова у визнанні та виконанні з підстав, передбачених п.п. 2-8 ч. 2 ст. 468 ЦПК України) того самого рішення іноземного суду; відсутність у провадженні цього чи іншого суду справи за клопотанням про визнання та виконання того самого рішення іноземного суду.

Умовами реалізації права на звернення до суду з вимогою про визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу є: дотримання вимог процесуального закону про форму та зміст клопотання про визнання та виконання рішення іноземного суду чи арбітражу та наявність усіх правильно оформлених документів, що додаються до клопотання; наявність необхідного обсягу цивільної процесуальної дієздатності в особи, яка звернулася до суду; віднесення даної справи до підсудності конкретного суду; наявність

необхідного обсягу повноважень у представника в разі подання клопотання представником.

Особами, які беруть участь у справах про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні, є заявник та боржник – у справах про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду та заявник і заінтересована особа – у справах про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню. Зазначені суб'єкти можуть брати участь у цивільному процесі особисто або через свого представника.

В Англії рішення іноземного суду підлягає виконанню лише в разі, якщо особа, що розраховує на результат рішення іноземного суду (стягувач за рішенням), може встановити, що виконані певні основні вимоги:

- 1) суд країни, в якому було винесено судове рішення, мав належну підсудність (юрисдикцію);
- 2) рішення суду мусить бути остаточним;
- 3) рішення суду стосується певної суми коштів, що не належить до податків або штрафів.

Якщо всі ці умови виконані, рішення іноземного суду може бути приведено до виконання.

Підставами для відмови у визнанні або виконанні в Англії рішення іноземного суду є порушення стандартів правосуддя, розроблених багатовіковою судовою практикою англійських судів; порушення публічного порядку, шахрайство та існування іншого рішення іноземного суду, в якому було розглянуто та вирішено ті самі питання (*res judicata*).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний процесуальний кодекс України: кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Дата оновлення: 06.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/conv#Text> (дата звернення: 10.05.2022);
2. Фортуна Т. Я. Поняття та правова природа визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні. Адвокат. 2011. № 7(130). С. 41–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2011_7_6. (дата звернення: 10.05.2022);
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. Дата оновлення: 06.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 10.05.2022);
4. Ємець І. О. Україна в системі міжнародних договорів про правову допомогу в цивільних справах. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 28. С. 104–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2014_28_12 (дата звернення: 10.05.2022);
5. Ізарова І. О. Теоретичні і практичні засади гармонізації цивільного процесу Європейського Союзу та України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2016. 30 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/izarova-i.o.-teoretichni-i-praktichni-zasadi-garmonizatsiyi-tsivilnogo-protsesu-evropeyskogo-soyuzu-ta-ukrayini-a_.pdf (дата звернення: 10.05.2022);
6. Enforcement of Foreign Judgments Worldwide. 2nd ed. / ed. Charles Palitto; William G. Horton. Graham & Trotman and International Bar Association, 1993. P. 153.
URL: https://catalog.library.vanderbilt.edu/discovery/fulldisplay/alma991023857509703276/01VAN_INST:vanui (дата звернення: 10.05.2022);
7. Конституція України: Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 10.05.2022);
8. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 10.05.2022);
9. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_118 (дата звернення: 10.05.2022);
10. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 грудня 2014 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14#Text> (дата звернення: 10.05.2022);
11. Цірат Г. А. Роль національного закону та міжнародного договору в забезпеченні взаємності при визнанні та виконанні іноземних судових рішень. *Держава і право*. 2012. Вип. 57. С. 482–487. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/58766> (дата звернення: 10.05.2022);
12. Аляб'єва Н. В., Кузьменко С. Г. Міжнародне приватне право. навч. посіб. 2010. 316 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/26_1-Mignar_privat_pravo-Kuzmenko.pdf (дата звернення: 10.05.2022);
13. Чучкова Н. О. Міжнародні договори, що регулюють цивільні процесуальні правовідносини за участю іноземних осіб. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 3. С. 109–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2012_3_19 (дата звернення: 10.05.2022);
14. Цірат Г. А. Двосторонні договори про правову допомогу як приклад уніфікації норм міжнародного цивільного процесу. *Вісник Верховного*

- Суду України. 2012. № 1(137). С. 43–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2012_1_16 (дата звернення: 10.05.2022);
15. Фурса С. Я., Щербак С. В., Євтушенко О. І. Цивільний процес України: Проблеми і перспективи: наук.-практ. посіб. 2006. 448 с. URL: http://megalib.com.ua/book/115_Civilnii_proces_Ukraini_Problemi_i_perspektivi.html (дата звернення: 10.05.2022);
16. Комаров В. В. Курс цивільного процесу: підручник. *Право*. 2011. 1352 с. URL: <https://lawbook.online/ukrajini-protses-tsivilnyi/kurs-tsivilnogo-protsesu-pidruchnik-komarov.html> (дата звернення: 10.05.2022);
17. Мінченко Р. М. Цивільний процес України: підручник. 2014. – 720 с.;
18. Мінченко Д. А. До питання визнання рішень іноземних судів в Україні. Правові та інституційні механізми сталого розвитку України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15–16 трав. 2015 р.). 2015. Т. 1. С. 375–376.
URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2304/tom1.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.05.2022);
19. Ухвала Дніпровського районного суду м. Києва від 7 серпня 2015 р. у справі № 755/6749/15-ц.
URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52727085>
20. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 15 червня 2015 р. у справі № 760/11060/15-ц.
URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49488295>
21. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Дата оновлення: 26.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#top> (дата звернення: 10.05.2022);
22. Мінченко Д. А. Процесуальний статус учасників судового процесу у справах про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні.

- Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 33–37. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/5/8.pdf> (дата звернення: 10.05.2022);
23. Мінченко Д. А. Передумови виникнення та умови реалізації права на визнання та виконання рішень іноземних судів та арбітражі. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 5. С. 76–81. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/216/220> (дата звернення: 10.05.2022);
24. Мінченко Д. А. Визнання рішень іноземних судів на території України як гарантія реалізації конституційного права на судовий захист. *20-річчя Конституції України: національна традиція та європейські стандарти конституціоналізму*. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2016. С. 184–186.
URL: https://www.ecatalog.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1741199 (дата звернення: 10.05.2022);
25. Мінченко Д. А. Деякі аспекти визнання судових рішень іноземних держав в Україні. Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 20–21 берез. 2015 р.). Львів: Західноукр. організація «Центр правничих ініціатив», 2015. С. 130–132. URL: <http://www.wcenter.org.ua/index.php/conferenc.html> (дата звернення: 10.05.2022);
26. Положення про Міністерство закордонних справ України від 30 березня 2016 р. № 281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2022);
27. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 15 вересня 2016 р. у справі № 757/41133/16-ц.
URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61505805>;

28. Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 грудня 1999 р. № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-99#Text> (дата звернення: 10.05.2022);
29. Інструкція про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень: затв. наказом Міністерства юстиції України та Державної судової адміністрації України від 27 червня 2008 р. № 1092/5/54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0573-08#Text> (дата звернення: 10.05.2022);
30. Williams David Sir. Bias: The Judges and the Separation of Power. Public Law. Spring. 2000. P. 45–60.
URL: https://search.informit.org/doi/abs/10.3316/agis_archive.20001358 (дата звернення: 10.05.2022);
31. McGoldrick Dominic. The United Kingdom's Human Rights Act 1998 in Theory and Practice. International and Comparative Law Quarterly. Vol. 50, pt. 4. October, 2001. P. 901–954. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-and-comparative-law-quarterly/article/abs/united-kingdoms-human-rights-act-1998-in-theory-and-practice/7474800A97121A02EDE6ACF1A9A1B36E> (дата звернення: 10.05.2022);
32. On jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters: Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal->

- <content/EN/TXT/?qid=1448575569132&uri=CELEX:32012R1215> (дата звернення: 10.05.2022);
33. Кузнецов В. Ф. Судебная система Англии и России (сравнительный анализ). *Вестник Челябинского государственного университета*. 2004. № 1(7). Т. 9. С. 66–71. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sudebnaya-sistema-anglii-i-rossii-sravnitelnyy-analiz> (дата звернення: 10.05.2022);
34. Foreign Judgments (Reciprocal Enforcement) Act, 1933. P. 13. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1933/13/pdfs/ukpga_19330013_en.pdf (дата звернення: 10.05.2022);
35. The Civil Procedure Rules 1998. No. 3132 (L. 17). URL: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/1998/3132/made/data.pdf> (дата звернення: 10.05.2022);
36. Civil Jurisdiction and Judgments Act 1982. P. 27. URL: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1982/27/pdfs/ukpga_19820027_en.pdf (дата звернення: 10.05.2022);
37. Enforcement of Foreign Judgments, England & Wales, International Comparative Legal Guide, 10.03.2016. URL: <https://www.hugheshubbard.com/index.php?p=actions/vmgHhrUtils/download/asset&id=13769> (дата звернення: 10.05.2022);
38. Мінченко Д.А. Умови виконання рішень іноземних судів в Англії за нормами загального права. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Правознавство*. 2017. Том 22. Випуск 1 (30). С. 95-105. URL: <http://liber.onu.edu.ua/pdf/vestniki/t22v1.pdf> (дата звернення: 10.05.2022);
39. Buchanan v. Rucker (1808) 9 East 192. URL: <https://vlex.co.uk/vid/buchanan-against-rucker-802694305> (дата звернення: 10.05.2022);
40. Lewis v. Eliades (No. 2) [2004] 1 WLR 692, 705. URL: <http://www.bailii.org/cgi->

- [bin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2003/1758.html&query=\(lewis\)+AND+\(eliades\)](http://www.bailii.org/cgibin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2003/1758.html&query=(lewis)+AND+(eliades)) (дата звернення: 10.05.2022);
41. Sadler v. Robins (1808) 1 Camp 253. URL: <https://vlex.co.uk/vid/james-sadler-v-james-802924693> (дата звернення: 10.05.2022);
42. Ellis v. McHenry (1871) LR 6 CP 228. URL: https://www.courts.ie/ga/acc/alfresco/d30e7e7f-810e-4875-956b-3ed884ab8866/2020_IESC_70_Charleton%20J.pdf/pdf (дата звернення: 10.05.2022);
43. Masters v. Leaver [1999] EWCA Civ 2016. URL: <https://swarb.co.uk/masters-and-others-v-leaver-ca-2-sep-1999/> (дата звернення: 10.05.2022);
44. Maronier v. Larmer [2002] EWCA Civ 774. URL: [http://www.bailii.org/cgibin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2002/774.html&query=\(Maronier\)+AND+\(v\)+AND+\(Larmer\)](http://www.bailii.org/cgibin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2002/774.html&query=(Maronier)+AND+(v)+AND+(Larmer)) (дата звернення: 10.05.2022);
45. Vervaeke v. Smith [1983] 1 AC 165. URL: <https://swarb.co.uk/vervaeke-v-smith-hl-1983/> (дата звернення: 10.05.2022);
46. Showlag v. Mansour [1995] 1 AC 431, 440-1. URL: [http://www.bailii.org/cgibin/format.cgi?doc=/je/cases/JLR/1994/113.html&query=\(showlag\)+AND+\(mansour\)](http://www.bailii.org/cgibin/format.cgi?doc=/je/cases/JLR/1994/113.html&query=(showlag)+AND+(mansour)) (дата звернення: 10.05.2022);